

MIJN NATUUR

Wordt
deze overlever
De Boom
van het Jaar
2021?

Stichting geeft
heggen weer hoop

Maaien: wanneer en
hoe bepalen succes

Voedselbossen meer
dan een duurzame niche

MIJN NATUURMOMENT

Een unieke kolonie

Jieles van Baalen is bioloog en natuur-fotograaf. Hij maakte deze bijzondere foto op het SBNL-terrein Rietland te Kockengen. Daar bevindt zich sinds dit voorjaar een unieke purperreiger-kolonie. 'Ons land telt op dit moment zo'n 30 jaarlijks bezette kolonies, met in totaal ongeveer 1000 broedparen. Wat uniek is aan de situatie in Kockengen is dat zich hier een nieuwe kolonie heeft gevormd. Dat is in ons land al lang niet meer gebeurd.'

'Ik woon zelf in Kockengen en kom geregeld in dit natuurgebied. Dit voorjaar hoorde ik geluiden die ik er niet eerder had gehoord, maar die ik herkende van een purperreigerkolonie in de Kamerikse Nessen. In april zagen we voor het eerst een reiger. In mei volgden meer waarnemingen. Purperreigerexpert Henk van der Kooij adviseerde ons met een drone over de kolonie te vliegen om haar in beeld te krijgen. We telden acht nesten! Dat is echt bijzonder. De kolonie heeft haar plek uitstekend gekozen. De broedplek wordt aan drie kanten beschermd door water en aan de laatste zijde door een systeem van sloten. Dit biedt goede bescherming tegen bijvoorbeeld vossen. Zo kunnen de jongen in alle rust groot worden.'

FOTO:
JIELES VAN BAALEN
WWW.JIELES.NL

SBNL
Natuurfonds

Mijn Natuur is een uitgave van SBNL Natuurfonds.
Maarsbergseweg 53a
3956 kv Leersum
Telefoon (0318) 578357
E-mail sbnl@sbnl Natuurfonds.nl
www.sbnl Natuurfonds.nl
IBAN NL97 RABO 0158 7442 41

Redactie

Marlies Kolthof (eindredacteur),
Simone Luijckx, Hans Siemes, Kees de Kroon en Oswin Schneeweisz.
M.m.v. Manja te Velde

Foto cover

Rob Visser Photography

Foto's

Fotoarchief SBNL Natuurfonds,
Jieles van Baalen, Ingrid van Biljouw,
Hans Menop, Marlies Kolthof,
Hester Heleen Fotografie, Kees de Kroon, Stichting Hoopheggen,
The Metropolitan Museum of Art – New York, Voedselbos Ketelbroek,
Ronald Van Wijk, Rob Visser Photography, Wijngoed Wolf,
Ingram Image, GroenLeven B.V., Signibiblio
Illustratie: Kees de Vos.

Vormgeving

Aad van Dommelen (Witvorm)

Druk

Zalsman Zwolle bv

Advertentie-exploitatie

SBNL Natuurfonds

Abonnementen

Losse abonnementsprijs voor niet-donateurs 2021: € 17,- per jaar
Leden van een ANV, de Jagersvereniging of de NOJG 2021: € 13,- per jaar
Abonnementen worden automatisch verlengd. SBNL Natuurfonds hanteert één maand opzegtermijn voorafgaand aan het verstrijken van het abonnement

ISSN 2588-8692

Jaargang 5, herfst 2021

Overnemen van artikelen is toegestaan met vermelding van bron, auteur en toezending van een bewijsexemplaar aan het bureau van SBNL Natuurfonds

12

Hoop voor de heg

Overijssel en Gelderland hebben er zo'n twee kilometer aan heggen bij gekregen dankzij het Van Hemertfonds van SBNL Natuurfonds. Dat is goed nieuws voor landschap, natuur en biodiversiteit. Stichting Hoopheggen zorgde voor de aanleg. Deze stichting heeft grootse plannen voor het landelijk uitrollen van haar concept.

26

Goed maaibeleid helpt natuur én portemonnee

Maaien is niet ingewikkeld, maar luistert wel heel nauw. Hoe en wanneer je maait, bepaalt het succes voor de biodiversiteit. Ecoloog Wieger Wamelink laat zien hoe de WUR op haar eigen campus onderzoek doet naar de effecten van maaibeleid. 'Een klein verschil in beheer kan enorme gevolgen hebben.'

34

Welke provincie levert De Boom van het Jaar 2021?

Een boom die de zielen van ongeboren kinderen herbergt. Of die tijdens de Reformatie als kerk diende voor de rooms-katholieken. Een boom met de naam 'De Kastelein'. Of 'Graf van een onbekende Dichter'. Welke bijzondere bomenverhaal wint de nationale verkiezing voor De Boom van het Jaar 2021?

BOOM
van het jaar
verkiezing

TREE
OF THE
YEAR
PROUD
MEMBER

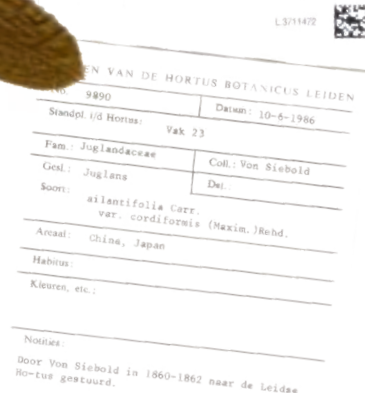
In dit nummer

Voedselbossen: de hype voorbij

Voedselbossen, een nieuwe trend? Vergeet het maar. Ze zijn al eeuwenoud. Maar sinds enkele jaren zijn ze opnieuw in opkomst, onder meer als alternatief voor de gangbare intensieve landbouw. Omarmd door de klimaatlobby. 'Voedselbossen zijn het paradijs voor luie boeren.'

22

38

Natuurinclusieve wijn uit eigen land

Wijngoed Wolf in Sint-Michielsgestel verbouwt sinds 2017 zijn eigen druiven. Met veel zorg voor natuurlijk bodembeheer, keuze van het wijnnassortiment en (seizoensmatig) arbeidsintensieve werkzaamheden. De passie voor wijnen verzacht het vele handwerk dat dergelijke wijnbouw vraagt. 'Volgend jaar worden we gecertificeerd als biologisch wijngoed.'

2 Mijn Natuurmoment

Een unieke kolonie

4 Colofon

7 Voorwoord

Booster van humeur en gezondheid

8 Nieuws en beleid

'Donateurs meer dan alleen geldgevers'

12 Van Hemert tot Dingshof-Coldewij Fonds

Stichting geeft heggen weer hoop

14 Zonnepark Uivermeertjes in bedrijf

Persoonlijke missie werd groot succes

17 Bij het Hek

'Groene Poort' als symbool voor openheid

19 Afscheid Koos van der Wal

'Niet schoppen tegen agrarische sector'

20 Moment van Menop

Herfstlandschap

22 Voedselbossen: de hype voorbij

Duurzaam alternatief voor 'luie boeren'

25 Panorama

Wolken kijken

26 Maaïen: wanneer en hoe bepalen succes

Goed beleid helpt natuur én portemonnee

29 Beestachtig spreekwoord

Berelomp

30 Rini's Natuurroute

Een 'verborgen' Waddeneiland

32 Kroniek van het Dierenbos

Jonge zwijnen op het rooster

34 De Boom van het Jaar 2021

Baby's, kastelein, Reformatie of Instagram?

38 Natuurambacht

Natuurinclusieve wijn uit eigen land

Jagen.nl presenteert

Jagersagenda & Jachtalmanak 2022

Ook leuk om cadeau te geven!

Verkrijgbaar bij de betere jachtspécialzaak
of via www.jagersagenda.nl

Boom

van het jaar
verkiezing

TREE OF THE YEAR
PROUD MEMBER

Op welke boom stemt u?

Kijk op pagina 34-37

Directeur Manja te Velde: “Alles lijkt maak- en controleerbaar maar de klimaatverandering dreigt ons in te halen. Afgelopen juli nog met overstromingen en vorig jaar met grote droogte en hittestress. Tegelijkertijd heeft natuur een helende werking. Een boswandeling verlaagt het stressniveau en geeft je immuunsysteem een boost. Alle reden om goed voor de natuur te zorgen! Wij bouwen verder aan een landelijk netwerk van provinciale natuurfondsen, die lokale natuurprojecten ondersteunen. Meehelpen je eigen leefomgeving groen te houden? We vertellen graag meer over de mogelijkheden!” www.sbnlnatuurfondsen.nl

Booster van humeur en gezondheid

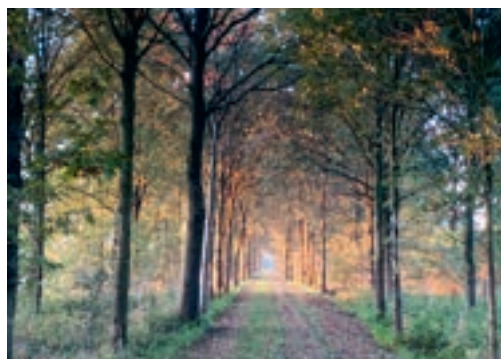
Wat een feest! Om te mogen werken voor zo'n mooie club als SBNL Natuurfonds. En om meteen aan de slag te kunnen met de organisatie van de verkiezing De Boom van het Jaar (p.34).

Want wat een impact hebben bomen op ons leven. We realiseren ons soms niet hoe speciaal bomen eigenlijk zijn. Zo vertrouwd in ons straatbeeld, in de tuin en op het land. Bomen zijn onze duurzaamheidsmotortjes door CO₂ vast te leggen, door een filter te zijn voor fijnstof en door ons te koelen tijdens een hittegolf. En natuurlijk vormen ze een thuis voor talloze soorten planten, schimmels en dieren. Onze inheemse top vijf luxe verblijfplaatsen voor bijvoorbeeld insecten zijn zomereik, wilg, zachte berk, meidoorn en populier. Laten die soorten nu net veel voorkomen op particuliere gronden.

Uit onderzoek blijkt dat een boswandeling een positieve impact heeft op ons immuunsysteem en stressniveau. Al in de jaren '80 startte de Japanse overheid met het concept van 'bosbaden' als therapie voor depressie en angst. In Schotland schrijft de huisarts soms een boswandeling voor en in Engeland en Canada zijn recent pilots gestart met 'Natuur op recept'.

Alle reden om meer aandacht te vragen voor de boom. Daarom dus een nationale verkiezing voor De Boom van het Jaar 2021. Niet de mooiste, oudste of dikste boom, maar de boom met het meest bijzondere verhaal kiezen we uit de twaalf genomineerde provinciale bomen en zetten we in de schijnwerpers. De winnaar mag door naar Brussel voor de verkiezing van de European Tree of the Year.

Een persoonlijke voorkeur voor een Boom van het Jaar 2021 heb ik niet. Maar ik voel wel liefde en verbondenheid met het eikenbomenlaantje vlakbij ons boerderijtje in de Langbroekerwetering. Dagelijks lopen hond Kees en ik, voor dag en dauw of net voor zonsondergang, 'bij de burens', het landgoed Sandenburg. Door zon of regen, tussen hyacinten of door de sneeuw. We zien en ruiken de veranderde seizoenen. Zo is dat laantje mijn booster van humeur en gezondheid geworden. En zo belangrijk kan particulier grondbezit voor ons zijn.

Dat wij als SBNL Natuurfonds kunnen helpen bij het behoud en beheer daarvan voelt echt als een voorrecht.

Manja te Velde
Directeur SBNL Natuurfonds

€ 85.000 beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek

SBNL Natuurfonds stelt dit jaar € 85.000 beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek in natuurterreinen en het beheer ervan. Het geld hiervoor komt vanuit het Nora Croin Michielsens Fonds en de H.J.E. van Beuningenbijdrage.

Vanuit de nalatenschap van ecologe Nora Croin Michielsens uit Barchem in de Achterhoek beheert SBNL Natuurfonds

een fonds op haar naam, van waaruit jaarlijks een door de wetenschappelijke commissie goedgekeurd wetenschappelijk onderzoek in de natuur wordt gefinancierd.

Het Elise Mathilde Fonds stelt jaarlijks financiering beschikbaar voor grensverleggend en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek dat van landelijk belang is én zich richt op verhoging van de biodiversi-

teit. De bijdrage is vernoemd naar natuur- liefhebber en jager wijlen Hendrik Jan van Beuningen, die aan de basis stond van het ontstaan van SBNL.

Voorbeelden van eerder ondersteunde projecten, het aanvraagformat en de projectcriteria zijn te vinden op de website van SBNL Natuurfonds. Projectaanvragen kunnen worden ingediend tot 31 oktober.

Natuur geen onderwerp voor formatie?

De Nederlandse natuur staat onder druk. Niet alleen zeldzame, maar ook heel gewone planten en dieren dreigen uit onze dagelijkse omgeving te verdwijnen. Maar in het verslag van de formatiegesprekken is hierover niets terug te lezen. Landelijke natuur- en milieuorganisaties plaatsen daarom recent een advertentie in de Volkskrant. Hierin riepen zij de onderhandelaars op om in de volgende fase van de formatie de natuur niet langer te negeren.

De problemen stapelen zich op, aldus de adverteerders. De stikstofcrisis, de biodiversiteitscrisis, de klimaatcrisis en mogelijk zelfs een toekomstige watercrisis. Mede

dankzij de coronapandemie is het belang van natuur in Nederland kraakhelder. Een stevige overheid is nodig om wetten te maken. Tot nu toe ontbreekt het volgens

de initiatiefnemers aan gedegen natuurbeleid en worden wettelijk vastgelegde doelen niet gehaald. Ook in de bouwstenen voor een regeerakkoord, opgesteld door VVD en D66, komen de woorden natuur en biodiversiteit niet voor.

Natuur- en milieuorganisaties vrezen een ambitieus 'negeerakkoord' waardoor 'de deplorabele staat waarin onze natuur verkeert, verder zal verslechteren'.

BRON: NATUUR EN MILIEU, 7/9/2021

EXCURSIE IN DE CROBSCHÉ WAARD

U bent van harte uitgenodigd voor een excursie in de Crobse Waard op 23 oktober. Het thema is watervogels. Maar natuurlijk is er in dit natuurgebied veel meer te beleven. Misschien ziet u zelfs een bever of een ijsvogeltje. De excursie duurt van 10.00 tot 12.00 uur. U kunt zich tot 21 oktober aanmelden via sbnl@sbnlnatuurfonds.nl. Klein voorbehoud: de excursie gaat alleen door als het terrein droog genoeg is.

GIFTEN

In het tweede kwartaal van 2021 mochten wij giften van € 100 en € 150 ontvangen. Ook zijn we door veel donateurs weer verrast met een extra ruime donateursbijdrage. Wij zijn hen bijzonder erkentelijk voor hun trouwe steun.

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal kunt aftrekken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag te schenken aan SBNL Natuurfonds. U kunt uw gift vervolgens aftrekken van de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, neem dan contact op met ons. Wij regelen dit voor u.

SBNL Natuurfonds is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) en hoeft over de ontvangen giften geen belasting af te dragen. Iedere bijdrage, klein of groot, wordt door ons bijzonder op prijs gesteld!

Grote herbivoren kunnen brandrisico verminderen

Inzet van grote herbivoren kan helpen om de kans op hevige bos- en natuurbranden te beperken. Ze kunnen de plaats innemen van veel duurdere maatregelen zoals brandbestrijding of mechanische verwijdering van vegetatie. Dat is de conclusie van een grote studie onder leiding van de WUR en een Duits onderzoekscentrum.

Wereldwijd gaan veel bestaande brandgangen verloren, omdat de mens het land verlaat. De gebieden groeien geleidelijk dicht met brandbaar struikgewas. Deze processen leiden tot meer en heftiger natuurbranden. Momenteel wordt vooral geïnvesteerd in de capaciteit van de brandweer. Maar strategisch gezien kun je beter inzetten op het voorkomen van hevige branden, aldus de onderzoekers.

Zij ontdekten dat de aanwezigheid van herbivoren het risico op intense branden vermindert. Hoe goed dat werkt, hangt af van de omvang van de populatie, de

© Hans Menop

soort, maar ook van het type vegetatie en de milieumomstandigheden. Landbouw, bosbouw en brandbeheer moeten worden gecombineerd om optimaal

van de aanwezigheid van herbivoren te profiteren.

BRON: WAGENINGEN UNIVERSITY & RESEARCH, 6/9/2021

Zestien partijen slaan handen ineen voor Groninger akkervogels

De Groninger akkervogels verdienen betere bescherming, stellen zestien partijen in het Akkervogelmanifest Groningen 2021. In het manifest kondigen zij een actieplan aan dat eind dit jaar gereed moet zijn. Daarin moeten acties staan om tot levensvatbare akkervogelpopulaties te komen.

Groningen is van groot belang voor de Nederlandse akkervogels. Ondanks alle beschermingsinspanningen gaat het met de meeste soorten niet goed. Binnen enkele decennia dreigen sommige soorten uit de provincie te verdwijnen. Het actieplan richt zich onder meer op het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en het versterken van het landschap.

BRON: AGRARISCHE NATUURVERENIGING OOST-GRONINGEN, 6/9/2021

© Ingrid van Biljouw

MANJA TE VELDE, NIEUWE DIRECTEUR
SBNL NATUURFONDS:

Donateurs zijn meer dan alleen geldgevers'

'Ik geloof in een fondsenstructuur, waarbij je kunt doneren aan je eigen omgeving. Daar waar je woont of waar je wellicht bent opgegroeid. Het gebied waar je over een slootje leerde springen, waar je de hond uitliet, waar je je kinderen hebt grootgebracht. Natuur kun je bijna niet rationeel vatten. We moeten bij SBNL Natuurfonds leren om veel meer op de emotie in te spelen.'

Manja te Velde (56) begon in juli aan haar baan bij SBNL Natuurfonds. Als ze eenmaal begint ze vertellen over haar ideeën voor SBNL Natuurfonds, is de spraakwater- val bijna niet te stoppen. 'Er is geld genoeg in Nederland. Het is een kwestie van de juiste knoppen indrukken. Mensen zoeken ten diepste een langjarige relatie met het project dat ze ondersteunen. Ze willen het volgen. Ze willen weten wat de impact is van hun gift. Daarom moet je mensen in staat stellen er ook eens fysiek naartoe te gaan. Dan creëer je een enorme intrinsieke waarde. Mensen zien met eigen ogen wat er met hun geld gebeurt.'

Alles kwam samen

Manja te Velde studeerde rechten en werkte daarna jarenlang in een commerciële omgeving. Totdat louter winst maken haar niet langer tevreden stelde en het bloed kriebelde voor een meer maatschappelijke functie. In de afgelopen drie jaar werkte de kersverse SBNL-directeur drie jaar lang voor de koepelorganisatie Lokale Fondsen Nederland. Voor een lokaal fonds werven inwoners geld en besteden dit aan lokale projecten die de leefbaarheid en sociale cohesie in hun eigen leefomgeving vergroten. 'Lokale Fondsen Nederland ondersteunde dit met name met concrete

kennis en hulp om het fonds professioneel van de grond te tillen.'

Te Velde: 'Intussen was ik verhuisd naar Langbroek. Daar ben ik betrokken bij een stichting voor het behoud van de Langbroekerwetering. Een gebied uit de 11e eeuw, dat nog grotendeels intact is en heel bijzondere natuurgebieden kent. Het buiten wonen en leven met de seizoenen vind ik geweldig. Dus in deze baan bij SBNL Natuurfonds kwam voor mij alles samen.'

Stip aan de horizon

De enorme lokale betrokkenheid die Manja te Velde ervoer in haar vorige baan is volgens haar ook de stip aan de horizon voor SBNL Natuurfonds. 'De gedachte van provinciale fondsen is een hele goede. Je haalt dan niet alleen via de geefkring donateurs binnen, maar op termijn ook nalatenschappen en legaten, waaruit eventueel weer nieuwe fondsen op naam of op thema kunnen ontstaan. En natuurlijk ondersteun je lokale en regionale projecten met die provinciale fondsen. Dus dichtbij de gever! Daar geloof ik echt in.'

Naast provinciale fondsen ziet Manja te Velde veel potentie in het werven van fondsen op naam en op thema. 'Vooral onze positionering als organisatie is hierin be-

Manja te Velde en haar hond Kees

langrijk. Niemand anders doet immers wat wij doen voor de particuliere beheerder op het vlak van natuur.' Daarnaast kan SBNL Natuurfonds de kennis die zij door de jaren heen heeft verworven, veel beter inzetten. 'Als een project succesvol blijkt, zoals het patrijzenproject, is het wellicht op te schalen naar andere delen van het land. SBNL Natuurfonds kan dit initiëren door mensen met elkaar in verbinding te brengen. Draaiboekjes maken: hoe zet ik zo'n project op? Daarin kunnen we een rol spelen.'

Slim benutten

In dit verband noemt ze ook het belang van een groot netwerk. 'Voor

■ ‘De natuur staat enorm onder druk en heeft ons nodig’

een deel is dat netwerk er al. Maar we moeten er wel meer tijd en energie in stoppen. Met partnerorganisaties samen hebben we meer impact. En ik ben niet van de intentieverklaringen. Je moet het gewoon gaan doen. En vanuit gezamenlijke projecten zie je het groeien. Slim benutten van elkaars kanalen. Want we kunnen geen megagrote campagnes alleen draaien. We zijn klein, dat is ook onze kracht, want zo kunnen we snel schakelen en flexibel inspelen op de veranderende omgeving. En blijft er meer geld over

om mooie projecten te ondersteunen. Dus het is een kwestie van slim spelen. Samenwerken. En durven vragen.’

Meer dan geldgevers

Haar belangrijkste missie voor de komende tijd, zoals zij het zelf noemt: het vullen van het profiel van de potentiële donateur. Daarom wil ze ook in gesprek met de eigen SBNL-achterban. ‘Ik wil weten waarom veel donateurs en vrijwilligers zich al zo lang verbonden voelen met onze organisatie. Donateurs geven geld,

vrijwilligers doneren in feite tijd. Dat is even waardevol.’ Vanuit de huidige achterban wil Te Velde op zoek naar die nieuwe geveer: ‘De natuur staat enorm onder druk en heeft ons nodig. Donateurs moeten meer zijn dan alleen geldgevers. Ik wil dat ze zich verbonden voelen met het project of thema, waaraan ze geven. En daarmee met dat kleine stukje natuur. Dat is de lading die ik eraan zou willen geven.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF
FOTO: HESTER HELEEN

Mooi in het landschap, goed voor de biodiversiteit

Overijssel en Gelderland hebben er zo'n twee kilometer aan heggen bij gekregen dankzij het Van Hemertfonds van SBNL Natuurfonds. Dat is goed nieuws voor landschap, natuur en biodiversiteit. De Stichting Hoopheggen zorgde voor de aanleg.

Nederland is van oudsher een heggenland. Waar een sloot, houtwal of bosschage het vee niet tegenhield, moest een heg de dieren binnen het perceel houden. En het wild erbuiten. Eeuwenlang bepaalde de heg het landschap, vooral in het oosten en zuiden. Ons land telde ooit zo'n 200.000 kilometer aan groene omheining. Sommige gebieden kenden een heel labyrint. Daar is weinig van over. Vanaf de jaren '20 gingen de heggen er rigoureus aan om plaats te maken voor kale palen met prikkeldraad.

Profijt

Inmiddels staan de oude vee-keringen in hernieuwde belangstelling. Niet alleen omdat ze het landschap verfraaien, maar vooral omdat ze de biodiversiteit versterken. 'Dat heggen hierin een grote rol kunnen spelen beseffen veel mensen niet', zegt voorzitter Jantine Schinkelshoek van de Stichting Hoopheggen. 'Het verbaast ze dat er rond een plant in de heg al gauw een biotoopje ontstaat waarin wel 1500 verschillende soorten voorkomen, boven en onder de grond. Schimmels, slakken, vogels, ze hebben er allemaal profijt van.'

Enthousiastelingen

Die Stichting Hoopheggen geeft, zoals de naam al zegt, heggen weer hoop. Allereerst in Gelderland en Overijssel. Dit jaar ook in Limburg en Brabant. En er zijn plannen om het ook in andere provincies van de grond te krijgen. Voor haar initiatief kreeg de stichting onlangs de jaarlijkse prijs van het Innovatiefonds Biodiversiteit. 'Door heggen te planten dragen vrijwilligers en heggeneigenaren een steentje bij aan de enorme uitdaging qua biodiversiteit', geeft Jantine Schinkelshoek aan. Samen met Joukje Bosch en Jet Nieboer heeft ze de handen ineengeslagen. 'We zijn enthousiastelingen, die zich inspannen voor een groene, gezonde aarde door zoveel mogelijk mensen mee te nemen in de aanplant van heggen.'

Spierballen, geld en plek

Hun formule is gebaseerd op spierballen, geld en plek. De spierballen komen van vrijwilligers die in de winterperiode de aanplant in de grond zetten. Geld moet komen van het bedrijfsleven, particu-

PRIKKELDRAAD NEKT DE HEG

Prikkeldraad is ongeveer 150 jaar oud. Sinds 1873 in de huidige vorm met draad en daar omheen gewikkeld puntige draden. Een Amerikaanse uitvinding. Het duurde een kleine 50 jaar voordat Europa het op grote schaal ging gebruiken, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Prikkeldraad werd toen op de slagvelden massaal ingezet om de vijand te weren. Na de oorlog was het voor een 'prikkie' te koop. Aanvankelijk om gaten in heggen dicht te maken, vervolgens om er een complete afrastering van te maken. Goedkoop, minder onderhoud en weer een strookje grond vrij om er gras te laten groeien. Aantrekkelijk dus.

lieren en fondsen. En plek van een aanvrager die een heg wil hebben. Dat zijn er velen. 'Mails van geïnteresseerden stromen binnen', vertelt Jantine Schinkelshoek. Die aanvragers moeten bereid zijn om ten minste 200 meter heg te realiseren en 50 procent van de vrijwilligers zelf te leveren. 'En ze moeten voldoende eten en drinken regelen', voegt ze eraan toe. Ook is de gloednieuwe heggeneigenaar zelf verantwoordelijk voor de instandhouding. De stichting vergoedt een deel van de kosten voor het plantmateriaal. Hiervoor is zij dus afhankelijk van giften.

De sky is the limit

Met deze aanpak heeft Stichting Hoopheggen afgelopen winter zo'n vijf kilometer aan heg geplant. Ruim twee daarvan is bekostigd vanuit het Van Hemertfonds. 'Dankzij een geweldige

Jong geleerd, oud gedaan.

‘We spannen ons in voor een groene, gezonde aarde door zoveel mogelijk mensen mee te nemen in de aanplant van heggen.’

Joukje Bosch, Jet Nieboer, Jantine Schinkelshoek

bijdrage van 10.000 euro!’ Voor volgend jaar ligt de lat nog hoger. ‘Zeker verdubbelen. De sky is the limit’, klinkt het uitdagend. Belangrijk is dat er steeds voldoende deskundige vrijwilligers zijn, die een project willen begeleiden. ‘Elke aanvraag kost toch al gauw 20 uur aan voorbereiding en daar komt het planten nog bij’, schetst de stichtingsvoorzitter het werk.

Zelf heeft ze haar werk een jaar lang stilgelegd om zich volledig aan Stichting Hoopheggen te wijden. ‘Als landschapsarchitect heb ik heel veel plannen gemaakt waarin ik aangaf dat heggen bijdragen aan biodiversiteit. Ik wilde er zelf ook concreet mee aan de slag. Ik krijg er veel energie van. Je komt bij aanvragers, die graag willen

bijdragen aan landschap en biodiversiteit. De focus ligt op wat wel kan. Dat maakt dit vrijwilligerswerk fantastisch’, geeft zij aan.

Zichtbaar

Zoals het vroeger was met een dambord aan percelen, omringd door heggen, zal het nooit meer worden, weet Jantine Schinkelshoek. ‘Maar met elk jaar een aantal kilometers moet het toch lukken om heggen echt weer zichtbaar te maken in het landschap.’ Ze voegt er meteen een oproep aan toe: ‘Dat kan alleen als zich meer mensen melden die willen planten, financieren of een heg op hun land willen hebben.’

TEKST: HANS SIEMES

FOTO’S: STICHTING HOOPHEGGEN

ZONNEPARK UIVERMEERTJES IN BEDRIJF

Persoonlijke missie werd groot succes

Kan een landschap zichzelf bedruipen door een slimme combinatie van economie, recreatie en natuur? Die vraag stelde Ger van Hout zichzelf zo'n zes jaar geleden. In een regionale krant las hij dat GroenLeven, ontwikkelaar van grootschalige zonne-energie, het lastig had met het vinden van grond voor zonneparken. Ger, op dat moment als vrijwillige BOA betrokken bij het SBNL-terrein Uivermeertjes, zag een kans. Waarom geen drijvend zonnepark op het water?

Het natuurgebied Uivermeertjes is ontstaan uit een voormalige zandwinplas. SBNL Natuurfonds kreeg dit gebied in 2014 in beheer op basis van een 30-jarige erfpachtovereenkomst met de gemeente Druten. Dankzij de persoonlijke inzet van Ger van Hout. Hij was op dat moment zelf al jaren betrokken bij de Uivermeertjes. Als visser en (namens de lokale hengelsporters) als bestuurslid van de stichting die zich over de plas ontfermde. 'Toen de ontzanding ten einde kwam, was het ontzandingsbedrijf statutair verplicht een geldbedrag in de pot te doen voor het toekomstige beheer van het gebied. Ik pleitte voor een goed beheerplan met begroting. Dan weet je tenminste hoeveel geld er in die pot moet.'

Vis- en jachtrechten

Dankzij Gers persoonlijke bemoeienis viel de keuze voor het maken van het beheerplan op SBNL. 'Daar was ik blij

mee', vertelt hij. 'Want in het gebied werd gejaagd en gevisst. Ik was ervan overtuigd dat SBNL dit zou meenemen in het beheerplan.' Toen de inrichting klaar was, kwam SBNL opnieuw in beeld voor het beheer zelf. 'In de erfpachtovereenkomst met de gemeente heb ik kunnen regelen dat de visrechten voor 30 jaar naar de lokale hengelsportstichting gingen. En de jachtrechten telkens voor zes jaar naar de wildbeheereenheid.'

'Die visie had en heb ik'

Niet lang daarna verwierf Ger zijn bevoegdheid als vrijwillige BOA. Al gauw liep hij ook zijn controlerondjes bij de Uivermeertjes. In die periode las hij over een zonnepark dat GroenLeven wilde aanleggen in de nabijgelegen gemeente West Maas en Waal. Hij trok de stoute schoenen aan en belde GroenLeven. Of een drijvend zonnepark op het immense wateroppervlak van de Uivermeertjes

NIET MEER DE GROOTSTE

GroenLeven is bijzonder positief over de samenwerking met SBNL Natuurfonds tijdens de ontwikkeling van het drijvende zonnepark in de Uivermeertjes. Sam de Haas, projectmanager Large Scale, vertelt: 'SBNL zag vanaf het begin de potentie en begreep dat een zonnepark niet per definitie schade doet aan de natuur. Die positieve houding is voor ons echt niet vanzelfsprekend.'

Toch heeft het project heel wat voeten in de aarde gehad. Zo werd het zonnepark uiteindelijk een stuk kleiner dan oorspronkelijk gewenst. 'Er was bijvoorbeeld verzet van omwonenden aan de noordkant van de plas die bang waren voor hun uitzicht. Daarom hebben we aan die kant de buffer naar de oever groter gemaakt. Ook hebben we, in overleg met de sportvissers, gedeelten ontzien die belangrijk zijn voor de visvangst.'

Daarnaast heeft GroenLeven de omgeving ruimhartig gecompenseerd. Zo heeft de organisatie een gebiedsfonds gevuld, van waaruit inwoners van Deest projecten kunnen financieren die de leefbaarheid en sociale cohesie in het dorp ten goede komen. Het Dorpshuis wordt voorzien van zonnepanelen en GroenLeven betaalt erfpacht voor het gebruik van het wateroppervlak aan de gemeente Druten, eigenaar van de grond. Ook SBNL Natuurfonds ontving compensatie voor het deel van de plas, dat zij door de komst van het zonnepark niet meer in beheer heeft. SBNL heeft de volledige vrijheid om dit bedrag naar eigen inzicht te besteden.

← Ger van Hout

was ontstaan. De rechter stelde GroenLeven in het gelijk, de Vereniging Uivermeer stond met lege handen.

‘Ik heb ze nog geadviseerd, dat ze beter een optimale plek voor zichzelf konden uitonderhandelen’, vertelt Ger van Hout over deze pijnlijke periode. ‘Maar dat hebben ze niet gedaan helaas. Er is de hengelsportstichting veel aangeboden, maar ze wilden zich niet laten omkopen, zeiden ze. En nu hebben ze niks.’

Bevlogenheid

Ger zelf bezocht in de tussentijd alle fracties van de gemeenteraad in Druten. Veel van de raadsleden kende hij nog vanuit zijn eigen raadsperiode. Uiteindelijk stemde de gemeenteraad unaniem voor het zonnepark. ‘Ze hebben toch een stukje van mijn bevolgenheid meegekregen, denk ik.’ De wethouder regelde vervolgens de benodigde vergunningen en bestemmingsplanwijzigingen. Nadat dit proces was voltooid, begon de aanleg van het zonnepark. In juni 2021 volgde de officiële opening.

Ger van Hout kijkt met voldoening terug op het project waarvoor hij zich zes jaar lang met hart en ziel inzette. ‘Als je een bepaalde visie hebt, veel tegenwerking hebt gehad, maar je krijgt het dan toch voor elkaar, voelt dat goed. Maar ik zei al: het heeft me wel vriendschappen gekost. Dat is de keerzijde. C’est la vie, helaas.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO’S: MARLIES KOLTHOF, GROENLEVEN, JOS KOOPMANS

‘Het heeft me wel vriendschappen gekost’

misschien kansen bood? GroenLeven stond een paar dagen later al op de stoep voor een verkenning van het gebied. ‘Ik geloofde echt dat een natuurgebied zichzelf in stand kon houden door een verstandige toepassing van de economie en het genereren van inkomsten. Waarbij de mens ook nadrukkelijk zelf gebruik kan maken van zo’n gebied. Dus ik wilde economie, recreatie en natuur met elkaar verbinden. Die visie had en heb ik.’

Inschattingsfout

Nadat Ger van Hout GroenLeven en het ontzandingsbedrijf had overtuigd, richtte hij zijn missie – met succes – op SBNL. Maar hij maakte ook een inschattingsfout. In al zijn enthousiasme vergat Ger zijn medebestuurders van de hengelsportstichting mee te nemen in de plannen. Toen hij hen op de hoogte bracht, bleken zij fel gekant tegen de plannen. ‘Terwijl ik vooral vanuit het grotere plaatje dacht: we moeten iets met die energietransitie, daarvoor is ruimte nodig. Ik had al afgedwongen dat de oevers onaangetast zouden blijven, want daar zit het leven. In het midden is de plas 40 meter diep. Dat is één grote vlakke zandbodem, daar leeft niks.’

Ger nam de pijnlijke beslissing zijn voorzittershamer af te staan aan een ander bestuurslid. ‘Ik vond dat ik niet kon lobbyen voor dit plan, terwijl ik voorzitter was van de hengelsportstichting die ertegen was. Dus heb ik de stichting verlaten. Dat was jammer,

ook een aantal vriendschappen zijn erdoor bekoeld helaas.’

Kort geding

GroenLeven kreeg een zogeheten SDE-subsidie toegekend, van waaruit het project financiële steun zou krijgen, zodra het in bedrijf was. Daarmee lag de weg open om concrete plannen te maken voor de aanleg van het zonnepark. Maar de hengelsportstichting bleef zich verzetten en richtte samen met omwonenden de Vereniging Uivermeer op. Bijna 900 handtekeningen vonden hun weg naar de gemeente. Daarnaast startten ze een kort geding tegen GroenLeven. Deze verdedigde zich door te stellen dat het hier niet om een natuurgebied ging, maar om een industrieel terrein dat door zandwinning

Een ‘Groene Poort’ als symbool voor openheid

Onwillekeurig kijk je bij het passeren naar dit kapelkastje. In Brabant en Limburg staan er verscheidene. In het voorjaar staan er bij deze Mariakapel permanent verse veldbloemen. Altijd is de Mariaverering achter het traliewerk goed onderhouden. Een klein sieraad in een bosrijk landschap. Een blijk van waardering drukt men in Brabants dialect vaak uit met het verkleinwoord: kapel wordt kapelleke.

Beetje chaotisch

Verderop op de foto is de eerste indruk minder eenduidig. Een beetje chaotisch die twee hekken. Ze dienen geen van beiden waarvoor ze bedoeld zijn. Ze zijn wel beeldend voor wat er achter zit: een weiland waarin de hekken hun functie als toegang voor weidend vee hebben verloren. Inmiddels heeft dit open perceel een landschappelijke functie. Waarschijnlijk geschiedde de afcheiding in eerste instantie door een

op de kop getikt verschuifbaar stalen hek op rails. Toen dat door onkruidwoekering nauwelijks meer te verschuiven bleek, werd er een houten hek geplaatst. Aan de betrekkelijk nieuwe ijzeren sluiting is te zien dat het hek goed functioneerde als afcheiding tussen weg en wei.

Vroeg menselijk ingrijpen

Kapelleke en doorkijk bevinden zich in de ‘Groene Poort’ ten zuiden van Den Bosch. Al sinds de Romeinse Tijd wordt het landgoed Haanwijk bewoond. In het kleine museum nabij wijzen vondsten uit het begin van onze jaartelling op ambachtelijk leven en landbouw. De omzoming van hoge bomen links en rechts van de open ruimte wijzen op vroeg menselijk ingrijpen. Bescherming tegen water kende van oudsher in dit gebied van de Dommel een hoge prioriteit. Hoofdzakelijk om het kasteel en de woningen te beschermen en met elkaar te vinden met droge voeten.

Deels ook voeren de bomen terug op de beroemde liniedijk, die Frederik Hendrik liet aanleggen bij de belegering van Den Bosch in 1629. Veel (misschien te veel) verheerlijking van de Bossche overwinnaar kom je hier op enkele vierkante kilometers tegen.

Symbool voor openheid

Met de Groene Poort vanuit Den Bosch wordt primair de fantastisch ingerichte Bossche Broek bedoeld, als groene doorgang naar het opengestelde Brabantse landschap. Zestig jaar geleden kende ik dit gebied als een ontoelaatbaar, zompig en gevaarlijk moerasgebied aan de hoge zuidwal van de stad. Toegang was destijds onmogelijk. De huidige ‘groene poort’ als symbool voor openheid – zoals ook in miniatuurvorm op de foto – nodigt uit het landschap erachter te gaan beleven. Welkom!

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

‘Ik stoor me aan het schoppen tegen de agrarische sector’

Roerige tijden maakte Koos van der Wal mee tijdens de dertien jaar, waarin hij penningmeester was bij SBNL Natuurfonds. De organisatie verkeert nu in een rustiger vaarwater. ‘De keuze voor fondsenwerving is een uitstekende stap. In elke provincie zouden we een fonds moeten hebben.’

Natuurbeleving is voor Koos van der Wal van groot belang. Landgoed Dwarsdijkerveld staat met grote letters op het bijgebouw van zijn verbouwde boerderij in Tienhoven. Een uitgestrekt en fraai landschap ontrolt zich aan de achterzijde met grasland, bosschages en water. Kilometers ver is geen enkel obstakel zien. Een magnifiek uitzicht. Het eigen landgoed omvat 6,7 hectare, de rest is van Natuurmonumenten en van boeren. ‘Hier geniet ik geweldig van. Prachtig en ook de rust die zo’n mooi landschap geeft.’ Om er meteen aan toe te voegen: ‘Dat heb ik mede te danken aan de kennis en ervaring die ik als bestuurslid bij SBNL Natuurfonds heb opgedaan. Zonder dat was het me niet gelukt om dit landgoed te realiseren.’

Er zijn tal van definities voor natuur. Wat is voor jou natuur?

‘Ik ben een natuurmens, van jongs-af-aan. Ik zie dat breed. Ik ervaar een bochtige polderweg, koeien in de wei, een akker met graan, dat is voor mij ook allemaal natuur. Het loopt in elkaar over. Wat me daarbij stoort is dat er tegenwoordig zo tegen de agrarische sector wordt aangeschot als vernielers van die natuur. Het is een mooi streven om naar kleinschaliger agrarische productie te gaan. Boeren willen best veranderen en meer doen aan natuur, maar het moet wel betaald worden en dat betekent hogere prijzen voor de te oogsten producten. Dat is strijdig met de consument die de goedkoopste producten wil.’

Je hebt je eigen landgoed met natuur gerealiseerd. Waarom eigenlijk, dat had toch ook een natuurorganisatie kunnen doen? ‘Ik wilde bewust eigendom, het gevoel dat je iets tastbaars hebt. Dat geeft een mentaal gevoel van vrijheid. Het is fantastisch om over je eigen land te lopen en om het mooi te houden. Toen Natuurmonumenten bezig was met de aanleg van de omliggende gronden, zag het er aanvankelijk niet uit: een zwart terrein. Maar nu zie je hoe mooi het is geworden. Het past heel goed bij de naastgelegen agrarische gronden. Je ziet meer biodiversiteit, meer flora en dat is ook weer goed voor de fauna. Er is aandacht voor de bodemkwaliteit. Goed bodemleven is buitengewoon belangrijk.’

Behalve natuurmens ben je ook jager.

‘Jagen is wat ik het liefste doe. Het is een passie, die heel moeilijk onder woorden te brengen is. Een gevoel, dat je hebt als je een

dag in het veld bent geweest. Het schieten is ondergeschikt. Het is het genieten van de natuur, van de omgeving. Bovendien versterkt dit binnen onze familie de band met elkaar, omdat wij allemaal betrokken zijn met de jacht en natuurbeleving.'

Afscheid

Dertien jaar zat de van origine registeraccountant als penningmeester in het bestuur. Op 8 juni nam hij afscheid met een zekere voldoening en met veel complimenten vanuit SBNL Natuurfonds. 'Toen ik aantrad behoefden de financiën, om het maar voorzichtig te zeggen, verbetering. Financieel is de organisatie nu in orde. Ze is 'in control'.'

Hoe heb je dertien jaar SBNL ervaren?

'Je voelt dat jouw passie voor particuliere natuur ook bij anderen leeft. Je hebt duidelijk het idee dat je met iets goeds bezig bent. Dan geniet je van bijvoorbeeld een verkiezing van de Boom van het Jaar, die goede PR oplevert of van zo'n uitreiking van bedragen voor projecten voor het Van Hemertfonds en het Croin-fonds. Ik heb het met plezier gedaan in een collegiaal bestuur, veel in nauwe samenwerking met de voorzitters Gerard Alferink, Frederik Nijpjes en het personeel.'

SBNL Natuurfonds veranderde van een stichting die zich vooral bezighield met belangenbehartiging, het verwerven van terreinen en advisering naar een stichting die fondsenwerving voor particuliere natuur als kernpunt heeft.

'Dat is een goede ontwikkeling geweest. Er is geen andere club die fondsenwerving voor particulier natuurbeheer verzorgt. We voorzien in een behoefte. We zijn een veilige haven voor mensen die hun vermogen, grond of erfgoed schenken of nalaten voor particulier natuur- en landschapsbeheer. Hun geld is nodig. Dat zie je aan de verschillende projecten die met opbrengsten uit de fondsen worden gerealiseerd, van een gerestaureerde ijskelder tot de aanleg van een boomgaard. Zonder die fondsen zou verbetering of vernieuwing niet gebeuren. Je ziet ook dat een bijdrage van SBNL het mogelijk maakt dat ook de provincie en het bedrijfsleven over de brug komen. Een soort verdriedubbelaar. Ik ben ervan overtuigd, dat SBNL Natuurfonds samen met het bestuur en het voltallige personeel hier een verdere uitbouw aan kan geven.'

TEKST: HANS SIEMES, FOTO: HESTER HELEEN

'Fantastisch gevoel om over je eigen landgoed te lopen en mooi te houden.'

MOMENT VAN MENOP

*Nog is de heide blij getint
Met paarse gloed bebloemd
En schudt de eerste herfstwind
De dennennaalden onverbloemd.*

*'k Zou mijn leven lang wel graag
Zo lopen door de hei
De vreugde die ik voel vandaag
Is haast te groot voor mij*

*Jacqueline van der Waals
Uit Iris (1918) eerste
(vrij bewerkt) en vierde couplet.*

Voedselbossen: de hype voorbij

Voedselbossen, een nieuwe trend? Vergeet het maar. Voedselbossen zijn al eeuwenoud. Met name in de tropen waar de intensiteit van het zonlicht vele malen hoger is dan hier, zijn voedselbossen te vinden die al vele honderden jaren functioneren. Bijvoorbeeld in Zuidoost-Azië, de Pacifische eilanden en West-Afrika. Tot in de vorige eeuw vormden dergelijke kleinschalige, intensief beheerde voedselbossen zelfs de bestaansbasis voor miljoenen mensen.

Zij beheerden ze als hun 'tuin', door er jaarrond van alles te oogsten. Niet alleen plantaardig voedsel in de vorm van eetbare vruchten, noten, zaden, bladeren, scheuten, stengels en wortels. Maar ook veevoer, hout, vezels, bloemen, specerijen, medicijnen, natuurlijke geur-, kleur-, en smaakstoffen, honing, paddenstoelen en insecten. Deze systemen ontstonden in veel gevallen vanuit traditionele vormen van zwerflandbouw, onder druk van een groeiende bevolking.

Scheiding bos en landbouw

In Europa vind je sinds de IJstijd weinig bomen in het bos met eetbare vruchten en

bladeren. In de westerse wereld bestaat een grotere scheiding tussen bos (dat voornamelijk wordt gezien als een verzameling hout) en landbouw. Sinds enkele jaren is het fenomeen voedselbos echter ook bij ons in opkomst, onder meer als alternatief voor de gangbare intensieve landbouw. Het is omarmd door de klimaatlobby.

Immers, bomen nemen CO₂ op. En de huidige landbouwsystemen zijn, met het oog op de klimaatdiscussie, dringend aan verandering toe. Voorlopig betreft het nog een niche, maar dat zou weleens kunnen veranderen. Voedselbossen passen namelijk perfect in het streven naar

natuurinclusieve landbouw en kringlooplandbouw. Ze sluiten naadloos aan bij multifunctioneel bosbeheer en kunnen worden ingezet voor ecologische verbindingzones en vergroening. Ze maken ook lokale afzet van producten mogelijk.

Paradijs voor luie boeren

'Voedselbossen zijn het paradijs voor luie boeren. Je hoeft niet te ploegen, eggen, mesten, zaaien of sproeien', zegt Wouter van Eck. Hij begon in 2009 op een voormalige maisakker te pionieren met zijn voedselbos Ketelbroek. Inmiddels is Van Eck eigenaar van het bekendste voedselbos in Nederland. Er staan maar liefst 400 eetbare soorten zoals olijfwilg, pawpaw, Japanse pruim, kaki, tamme kastanje, hazelnoot, walnoot, Japanse walnoot, Hickorynoot, kruisbessen, Nashipeer en mispel.

Van Eck: 'Het is een alternatief voor de moderne landbouw die de grond uitput en de biodiversiteit schaadt. In tegenstelling tot de reguliere landbouw werken wij met permanente soorten. Ik begin dus niet elk jaar weer opnieuw met een lege akker.'

Vooral geduld

Voor een voedselbos moet je vooral geduld hebben. Van Eck: 'Toen ik begon was de natuur nog niet in evenwicht. Dan krijg je bijvoorbeeld een jaar met heel veel rupsen. Maar het jaar erna volgde een boost aan vogels die de rupsen aanpakten. Ook hadden we enkele jaren met veel muizen, waardoor de wezel zich vestigde. Zo zorgt een voedselbos voor zijn eigen natuurlijke plaagbeheersing.'

Het voedselbos van Wouter van Eck, van bovenaf gezien.

Geduld moet je ook hebben, omdat je nu eenmaal met meerjarige gewassen werkt. Bomen en struiken hebben tijd nodig om te groeien. Van Eck: 'Bij mij duurde dat zeker vijf jaar. Gedurende die periode heb je weinig oogst, maar dat wordt ruimschoots gecompenseerd naarmate het voedselbos ouder wordt. Dan neemt de productie alleen maar toe. Kruinbomen, zoals de tamme kastanje, geven immers na veertig jaar meer oogst dan na twintig jaar.'

Geen last van droogte

Zijn bos in Groesbeek levert na tien jaar al 3.500 euro netto per hectare per jaar op. En voor een nieuw voedselbos van 20 hectare in Schijndel wordt over 20 jaar een netto opbrengst van 13.000 euro per hectare per jaar verwacht. Dat zijn behoorlijke opbrengsten. Waar de gewone boer vecht tegen droogte en andere gevolgen van klimaatverandering heeft het voedselbos, met een kerngezond bodemleven en bomen die water vasthouden, daar helemaal geen last van. Vandaar dat Van Eck en gelijkgestemden het voedselbos zien als de landbouw van de toekomst.

Maar gaan we daar in 2050 in ons land alle monden mee voeden? Nee, al was het maar omdat we niet met zijn allen zullen overstappen op een dieet van kastanjes en Japanse pruim. 'In principe kun je met een gevarieerd voedselbos de hele Schijf van Vijf oogsten', vertelt de voedselbouseigenaar. 'Noten voor eiwitten, vitaminen en mineralen vind je in vruchten en

'Waarom zouden we onze noten uit verre landen halen, terwijl we ze hier zelf kunnen oogsten?'

eetbare bladeren. Maar ik denk dat we ook bloemkool en friet willen blijven eten, dus voedselbossen zullen een aanvulling blijven op eenjarige teelt.'

Verhouding 40/60

Van Eck: 'Mijn verwachting is dat we in de toekomst vaker een combinatie van verschillende landbouwwormen gaan zien. Idealiter denk ik dan aan een verhouding van 40% voedselbos en 60% reguliere landbouw. Als we dat bereiken zou ik heel tevreden zijn. En waarom zou dat

niet kunnen? We hebben dringend meer bomen nodig in verband met het stikstofprobleem, voedselbossen zijn klimaatrobust. En waarom zouden we onze walnoten, hazelnoten en veel andere noten uit Turkije, China en Californië halen, terwijl we ze hier zelf kunnen oogsten?'

Strokenteelt

Juist op de zandgronden die minder geschikt zijn voor reguliere landbouw zouden voedselbossen een welkome aanvulling kunnen vormen op onze voedsel-

Kruisbes

Tamme kastanje

Hazelaar

productie. Daarbij is met name één variant interessant: de strokenteelt. Een vorm waarbij eenjarige gewassen in brede lanen tussen de bomen worden geteeld. De boer kan nog wel machinaal oogsten en heeft direct inkomen uit de eenjarige gewassen.

Strokenteelt kent een lange geschiedenis. In China, Korea en Japan werd het tot aan het begin van de twintigste eeuw nog veelvuldig toegepast. Zo lezen we in een reisverslag van agro-wetenschapper Franklin Haram King dat in Japan 'iedere familie bij elkaar opgeteld ongeveer een hectare grond ter beschikking heeft.' King beschrijft uitgekende plantschema's met zeven rijen koolplanten, twee rijen windsorbonen en een rij tuinbonen tussen de stammen van perzikkbomen. King noemde het 'permanent agriculture', oftewel permacultuur.

Weinig harde data

Van Eck was de eerste die in Nederland met voedselbossen begon. Nu telt ons land al meer dan 120 grote en kleine voedselbossen. Van Eck: 'We zijn dus duidelijk de hype voorbij. Steeds meer boeren en grondeigenaren ontdekken de mogelijkheden van een voedselbos om hun bedrijf of landgoed toekomstbestendig te maken.'

Momenteel is er echter nog weinig data voorhanden over de opbrengst van voedselbossen. Marieke Karssen van communicatie- en projectennetwerk The Plant ontwikkelde, samen met Wageningen Environmental Research (WENR) een nieuwe methode. Een platform waarbij eigenaren van voedselbossen zelf gegevens invoeren over onder meer oogst, biodiver-

Wouter van Eck geeft een rondleiding in voedselbos Ketelbroek.

siteit en welke soorten dieren en planten zich herstellen.

Enthousiast blijven

Dit jaar gaat WENR de tests valideren om uiteindelijk ook een goed onderbouwde foutmarge te kunnen inbouwen. Als alle voedselbouseigenaren dit jaarlijkse testen blijven volhouden, ontstaat er volgens de initiatiefnemers vanzelf een grote dataset die kan worden gebruikt om de impact van voedselbossen in beeld te brengen.

'Gegevens verzamelen is één ding, maar je moet ook zorgen dat de burger enthousiast is en blijft', zegt Karssen in een artikel op Nature Today. 'Dit doen we door de community te belonen en te motiveren om mee te doen en gegevens te blijven

verzamelen. Daarom moeten de data ook altijd direct van waarde zijn voor de deelnemers.' In de ontwikkelfase deden er al dertig voedselbossen mee. Inmiddels telt het platform meer dan honderd voedselbossen. Het is de ambitie om nog dit jaar door te groeien naar meer dan duizend deelnemende voedselbossen wereldwijd.

Stichting Voedselbosbouw

Met zijn stichting Voedselbosbouw adviseert en ondersteunt Van Eck agrariërs en grondbezitters die willen overschakelen van reguliere landbouw naar voedselbossen. Meer info: www.voedselbosbouw.org

TEKST: OSWIN SCHNEEWEISZ

FOTO'S: VOEDSELBOS KETELBROEK

Kaki

Oljfwilg ©Signbiblio

Mispel

Wolken kijken

Doet u dat nog weleens? Liggend in het hoge gras naar boven kijken, naar de voorbijtrekkende wolken? Als kind deed ik het regelmatig en nu, een halve eeuw later, doe ik het soms nog. Het is een louterende ervaring. Ongetwijfeld een vorm van meditatie, loskomen van jezelf, de dagelijkse beslommingen, deadlines en verwachtingen. Wie de kunst van het wolken kijken beheerst is een gelukkig mens. Niet in de laatste plaats omdat hij in staat is om zich onderdeel van de natuur te voelen. Dat is wat wolken kijken met je doet. Even ben je deel van dat grotere geheel, die allesomvattende kosmos. De cyclus van leven en dood. Dichter bij de oneindigheid kun je als aardse sterveling niet komen.

Wolkenluchten zijn er in overvloed in de schilderkunst. Het is een genre op zich. Maar het zijn niet de luchten van John Constable, Jakob van Ruysdael of William Turner die in mijn ziel staan geëet. Zelfs de 3D-wolken van beeldend kunstenaar Berndnaut Smilde, met een precies samenspel van luchtvochtigheid, licht en temperatuur, halen het niet bij dat ene, allesomvattende wolken-schilderij. Het is de moeder aller wolken die alle stormluchten uit de romantiek doet verbleken. Het is de Zware Wolk van Anselm

Kiefer. De zwaarste wolk uit de schilderkunst. Een werk uit 1985 dat zowel vooruitblijkt naar de toekomst van onze planeet, als teruggrijpt naar de traditie van de oude landschapsschilders.

Je zou er een aanklacht in kunnen zien tegen de milieuverontreiniging en de apocalyptische gevaren van onze tijd. Niet voor niets is het geschilderd met lood, het materiaal waar we ook kernafval in opslaan. De loden wolk is bij Kiefer echter gaan lekken, wat zorgt voor een geeloranje gloed boven de zwarte lijn van het levenloze heuvelslandschap. Je zou er ook een fenomenale onweerswolk in kunnen zien die vanuit het hart oplicht. Die zijn schaduw op het land werpt. Of is het de landkaart van een nog onbekend continent? Of is dit hoe God de wereld ziet na de grote klimaatramp? Hoe langer ik kijk, hoe meer ik zie. Rechts de kop van een buffel en links het hoofd van olifant. En voor even ben ik weer dat jongetje in het hoge gras dat naar het steeds veranderende patroon van de lucht kijkt. Wolken kijken, het is pure tovenarij.

TEKST: OSWIN SCHNEEWEISZ

FOTO: THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART, NEW YORK

Goed maaibeleid helpt biodiversiteit én portemonnee

Nee, een saai interview tussen vier muren wordt dit zeker niet. Veel liever leidt ecooloog Wieger Wamelink mij rond over het terrein van de Wageningen University & Research, waar op verschillende plaatsen onderzoek wordt gedaan naar de effecten van maaibeleid. Van echte natuur kun je volgens de ecooloog niet spreken, de universiteit houdt het bij de term 'tuinen'. 'Ook omdat het een voorbeeldfunctie heeft', vertelt hij. 'Studenten doen hier onderzoek.'

Een weelderig bloeiende slootkant

We beginnen bij een sloot die er op z'n zachtst gezegd erg on-Nederlands uitziet: rijk begroeid met veel verschillende plantensoorten. Tot een jaar of drie geleden werd deze waterkant twee keer per jaar helemaal opgeschoond. 'Er was eigenlijk weinig te beleven. Er was ook bijna niks te eten voor vissen en vogels.'

Klein verschil, enorm effect

Maar dankzij Wamelinks persoonlijke bemoeienis veranderde dat beleid. 'We maaien nu de ene helft in het voorjaar en de andere helft in het najaar, verspringend', vertelt hij. 'De kant waar de meeste biomassa staat, laat ik het eerst maaien. Sinds vorig jaar staan er weer orchideeën in de slootkanten, en watermunt. Die kunnen nu overleven, omdat wij maar deels maaien. Een klein verschil in beheer had dus een enorm effect. De veelheid in vegetatie trekt ook insecten aan en daar profiteren vogels weer van. Alles bij elkaar heeft het de biodiversiteit enorm vergroot, en dat is uiteindelijk het grote doel op deze campus.'

Niet ingewikkeld

Het is me al snel duidelijk. Als het over maaien gaat, kan deze bevroten WUR-ecoloog met gemak een avondvullend programma volpraten. Maaien is niet ingewikkeld, maar luistert wel heel nauw. Te kort afmaaien is uit den boze, idealiter blijft ongeveer vijf centimeter staan. 'Dan maken de ei-pakketten van allerlei insecten meer kans.' Het gras moet daarna niet worden opgezogen, zoals nu vaak nog vaak gebeurt, maar bij elkaar worden gebracht en daarna

afgevoerd. Door het opzuigen verdwijnt namelijk ook (een deel van) het insectenleven. 'In onze natuurtuin wordt alles met de hand bij elkaar geharkt en afgevoerd. Dat is natuurlijk het beste', vertelt Wieger Wamelink. 'Maar ga dat als natuurorganisatie maar eens op grote oppervlaktes doen. Dat is uiteraard veel te duur.'

Uitbundig

Ik loop met hem naar een vijver die vier jaar geleden is aangelegd. 'Toen is er parnassia uitgezaaid, een bloemetje dat bijna nergens meer voorkomt. De omstandigheden zijn goed hier, hij bloeit uitbundig. Verder zie je knoopkruid en in het voorjaar staan er rietorchissen. Dit gebiedje is nog nooit gemaaid, maar we verwijderen wel handmatig alle kleine boompjes die opschieten. Doen we dat niet, dan groeit het hier dicht. Dan raak je die bijzondere plantensoorten weer kwijt.'

Uitgesproken hekel

Aan het zogeheten klepelen dat vaak bij bermbeheer wordt toegepast, heeft Wieger Wamelink een uitgesproken hekel, zo lijkt het. 'Daar vernachel je de biodiversiteit echt mee. Er gaat een maaibalk overheen en die slaat alles kapot, insecten, planten, alleen het gras overleeft.' Ook het maaisel laten liggen heeft niet de voorkeur van deze WUR-ecoloog. 'Op zich bevat dat goede nutriënten, maar we zitten in Nederland nu eenmaal met die stikstofdepositie. Door organisch materiaal te laten liggen, voeg je extra stikstof toe.' Liever afvoeren dus. Maar vooral gewoon minder maaien, die bermen. 'Wat is er nou mooier dan meer biodiversiteit en een gemeente die geld bespaart, omdat er minder hoeft te worden gemaaid? Daar haal je zelfs de criticus mee over', voegt hij er een tikkeltje schamper aan toe.

Wortelparasiet

Inmiddels staan we bij de grote natuurtuin en Wieger Wamelink legt vol enthousiasme uit dat het tijdstip van maaien cruciaal is. 'In deze natuurtuin staat grote en kleine ratelaar, een wortelparasiet. Hij haalt zijn voedingsstoffen uit de wortels van grassen en houdt ze daarmee onder de duim. Het zaad van de ratelaar blijft eigenlijk maar één jaar goed. Dus ga je maaien, voordat het zaad van de ratelaar rijp is, dan maai je die soort weg. Dan neemt het gras het over en raken we ook de negen orchideeënsoorten die hier groeien op termijn kwijt. Het eerste deel maaien we normaal gesproken in juli, maar dit jaar was dat augustus. Pas als de ecologen zeggen, nu is het goed. Qua planning voor de maaiers is dat natuurlijk wel lastig', geeft hij toe.

Wieger Wamelink in de natuurtuin

MEER DYNAMIEK

Ook SBNL Natuurfonds moet bij tijd en wijle maaien. 'In de Blumenwaard, de Uivermeertjes en op een paar percelen in de Crobsche Waard wordt één keer per jaar gemaaid', vertelt Jos Koopmans, coördinator terreinbeheer bij SBNL Natuurfonds. 'Het maaisel wordt twee keer geschud, zodat de zaden op de bodem terecht komen, het maaisel wordt afgevoerd en verkocht.' Te vroeg maaien gebeurt ook hier niet. 'De ongeschreven regel is dat je dat voor 15 juni sowieso niet doet. Na die tijd is de bodem droger en krijg je mooier

hooi. Op zandgronden kun je over het algemeen al iets eerder maaien dan in natte gebieden.'

Koopmans: 'In de toekomst willen we meer gaan inzetten op begrazing in plaats van maaien. In de Crobsche Waard zijn we daar deels al mee bezig. Koeien zijn hiervoor geschikter dan paarden. Die grazen anders, ze millimeteren niet zoals paarden doen. Daardoor ontstaat er meer dynamiek, meer hoogteverschil in het gras en maken insecten en ook muizen meer kans.'

Dronken maaien

Voor de beste wijze van maaien heeft de WUR-ecoloog een bijzondere omschrijving. 'Ik zeg altijd: je moet dronken maaien, het zogeheten sinusbeheer. Als je meanderend maait, krijg je grotere overgangen. Dat lukt je nooit twee jaar achter elkaar op precies dezelfde manier en daardoor krijg je meer variatie.' Hij raakt maar niet uitgepraat. 'We hebben in deze natuurtuin alle grondsoorten uit de omgeving plus kalk uit Limburg bij elkaar op één terrein. Daardoor groeien hier veel verschillende plantensoorten, die weer verschillende vlindersoorten aantrekken.' Ook de hoogteverschillen op het terrein zijn belangrijk. 'Als je grondwater maar 40 centimeter onder het maaiveld staat, kan 10 centimeter al een enorm verschil maken voor de vegetatie. Dus ook de hoogteverschillen zorgen voor meer variatie.'

Weidevogels

De achterban van SBNL Natuurfonds telt veel weidevogelliefhebbers. Maaien blijft een heet hangijzer in relatie tot weidevogels. Nesten kunnen verloren gaan en jonge vogels komen in de shredder terecht. Wamelink heeft hiervoor tot slot een simpele, maar effectieve tip. 'Wat al erg zou helpen is als boeren niet meer van buiten naar binnen maaien, maar andersom. Als die jongen de maaimachine horen aankomen, vluchten ze naar het deel waar ze nog dekking hebben. Ze gaan steeds verder naar binnen en dan gaat het fout. Zou je van het midden naar buiten maaien, dan kunnen ze naar de randen vluchten, naar de sloot of een naburig weiland. Dat zou al veel vogels kunnen schelen.' Toch is de ecoloog geen voorstander van het grootschalig aanplanten van bijvoorbeeld riet en lisdodde langs sloten om weidevogels (en eenden) meer schuilplaats te bieden. 'Dan krijg je weer monocultuur, want die planten overwoekeren alles. Mijn oplossing voor alles: meer natuurlijk beheer voor meer variatie.'

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: MARLIES KOLTHOF EN SBNL NATUURFONDS

Wilde marjolein

Uitgebloeide ratelaar

Berelomp

Van Dale's Groot Vergelijkingen woordenboek vermeldt onder 'berelomp': erg lomp, lomp als een beer. Het woorddeel 'bere' is louter een versterking van wat volgt. Bekender zijn beresterk en beregoed.

Afgelopen april kwam een wasbeer in Vught plotseling in het nieuws door een publicatie van Omroep Brabant op sociale media. Met de straatnaam erbij. Hij leefde al maanden ongestoord aan de rand van een woonwijk, maar vanaf die zaterdagmorgen was het met de rust gedaan. Het was een komen en gaan van belangstellenden. Op zondagmiddag nam ik een kijkje. Acht meter hoog in de vork van een eik lag hij rustig te slapen.

Een meute toekijkers richtte hun lenzen op de ronkende vacht: van mobieltjes tot professionele apparatuur. SBS vertoonde primetime die avond beelden van de vangactie. Er ging een

perfect afgeschoten verdovingspijl in het achterwerk van het slachtoffer, met aan beide zijden van de boom een schepnet om de verdoofde op te vangen. Floep in een bench, en daar ging de dierenambulance op weg naar de wasberenopvang in Schayk met een levenslang gevangene: zonder veroordeling op grond van bewijsvoering van schade.

Beleef de Lente

Toen de natuurfotografie in de jaren '60 en '70 nog in de kinderschoenen stond, was het een ongeschreven wet geen nestfotografie te plegen. Kom daar nu eens om. Sommige organisaties en tv-programma's tonen 24 uur per dag alles, van het eieren leggen tot het uitvliegen van de jongen, van koolmees tot zeearend. In ons land bestaat een ware race van vogelaars wie de hoogste score aan gespotte vogels heeft. De sperweruil in Zwolle, winter 2014, trok hordes vogelfotografen aan.

Op-gevangen

De wasbeer is oorspronkelijk afkomstig uit de Verenigde Staten en in de jaren '30 in Europa geïntroduceerd voor de pelsdierfokkerij. Vervolgens ontsnapt uit gevangenschap. De geringe aantallen die ons land vooralsnog in het wild telt, komen uit Duitsland. Ze houden zich goed staande in de vrije natuur.

Maar als invasieve exoot hebben ze wettelijk geen recht in ons land te verblijven en dienen ze daarom bestreden te worden. Halfslachtig. Opgevangen in een asiel. Uiteindelijk zullen steeds meer wasberen onze grens oversteken, terwijl de dierenasiels nu al uitpuilen. Hoe meer dierenliefde wordt uitgemolken in de media, hoe meer dierenleed de 'opgevangen vreemdelingen' zelf zullen gaan ondervinden. Over berelomp gesproken.

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

OMMETJE WIERINGEN

Een verrassingstocht over een 'verborgen' Waddeneiland

Lengte: 9,5 kilometer

Verharding: ca. 1 km grasdijk, rest verhard

Wieringen is een 'verborgen' Waddeneiland vol sporen van de laatste ijstijd. Door de afsluiting van het Amsteldiep in 1924, de aanleg van de Afsluitdijk en de Wieringermeerpolder ging Wieringen op in de Noordkop. Maar het eiland is er nog, vol verborgen verhalen, oude dorpen, hoogteverschillen, holle weggetjes, uitgestrekte weilanden, de Waddenzee en de visserij.

Routebeschrijving

Start: Loop rechtdoor in de richting van de Waddenzee. Ga de dijk op en volg de bordjes van fietsroute 'Wieringen'. Bij wandelknooppunt 58 linksaf. Door hek rechtdoor Vatropperweg. Einde linksaf Gemeenelandsweg. In Oosterland meteen rechtsaf Kerkweg, rechtsaf Schoolpad, rechtdoor Akkerweg. N99 oversteken. Waar Akkerweg Oosterweg wordt, linksaf over hek grasdijk op (vaart links houden). Einde grasdijk LA dijk op, tunneltje onder A7 door, linksaf langs Zuiderhaven. Bij strandje linksaf onder A7 door, trap op, terug naar de vissershaven.

Kijkpunten

1 Vikingen

In 1996 werd bij Westerklijf een verborgen Vinkingschat gevonden met zilveren munten uit de 9e eeuw, toen Deense Vikingen Wieringen gebruikten als uitvalsbasis. Een klein informatiecentrum laat deze geschiedenis herleven.

2 Haven Den Oever

Aan de kades liggen de Vissersvloot en een paar historische houten schepen. Bij de coupure kan de doorgang in de dijk bij stormvloed dichtgemaakt worden om over stromingen te voorkomen.

Rinkewelddijk

Stern¹

Stroe

Smerys

Korenbloem¹

Rotgans¹

Waddenzeedijk Foto: Ronald van Wijk

3 Het Oeverse schor

Omdat schorren regelmatig overstromen, ontstaat een zilte bodem waar bijzondere planten voorkomen. Over de voedselrijke wadbodem vliegen zwermen vogels het hele jaar af en aan.

4 Molgerdijk

Mooi uitzicht over het waddengebied richting Texel! Heel misschien zicht op een zeehond.

5 Kleiputten

De Kleiputten, met broedeilanden, schurken tegen het klif van Vatropp aan, een buurtschap op een oude stuwwal.

6 Michaëlskerk

Dateert uit de vroege 12e eeuw. Opgetrokken uit tufsteen, één van de oudste kerken van Nederland. De Heilige Michaël werd veelal aangeroepen als beschermers tegen de gevaren van de zee.

7 Holle weg Oosterkruisweg

Zogeheten 'holle wegen' lopen vanaf het hoge land (keileembulten) naar de lager gelegen kogen. Dichte beplanting van onder meer meidoorn en iep aan weerszijden waardoor een tunnelleffect ontstaat.

WaddenZee

Zeekraal op wad Foto: Ronald van Wijk

8 Wierdijk

Bij de aanleg van een wierdijk werd het gedroogde wier onder druk samengepakt tot een harde massa die standhield tegen afslag. Bij Hippolytushoef is een stuk Wierdijk gereconstrueerd.

9 Polder Waard Nieuwland

Een 'moderne' polder. In 1846 definitief drooggelegd.

10 Schutsluis Gemaal Leemans

Gebouwd in 1929 als dieselmemaal en samen met Gemaal Lely in Medemblik ingezet voor het droogleggen van de Wieringermeer. Bij de schutsluis is het verschil in waterniveaus van 5,5 meter goed te zien.

Steenloper¹

Kamille²

Aalscholver¹

Uitkijkpunt Ronald van Wijk

TEKST: Arthur Schaafsma en Dio Verbiest
MEER INFORMATIE:
www.landschapnoordholland.nl/wandelen

1. Image licensed by Ingram Image 2. Ronald van Wijk

HOOFDSTUK 11

Jonge zwijnen op het rooster

Koning Nobel heeft Reinaert vrijgesproken van de galg en de vos zint op wraak. Onlangs nam hij al Goudvlokje de boommarter beet, die dobbelde om hem de galg om de nek te mogen leggen. Op zijn lijstje staan nu nog Cantecleer de Haan en de zwijnenfamilie van moeder Suus en vader Scrovraat, die zoveel misbaar maakten om een geroofde big. Het gedoe met het DNA-onderzoek kostte Rein destijds heel wat hoofdbrekens.

Vette kip

Terwijl de timmerman Lamfroït zich met enkele dorpelingen, vol leedvermaak over de zwaar verwonde boommarter, nog een uurtje in het Dierenbos ophoudt, sluïpt Rein naar de kippenren van de bejubelde timmerman om een vette kip te verschalken. Reinaert weet goed de weg in het dorp. Er is altijd wel iets eetbaars te vinden.

GPS-tracking

Wilde varkens zijn slimme dieren. Aan een rechtstreekse confrontatie met Suus en Scrovraat waagt de vos zich niet. Maar de biggen zijn inmiddels op een leeftijd dat ze het Grote Dierenbos alleen willen verkennen. Dat mag van hun ouders, omdat hun mobieltjes over GPS-tracking beschikken, waardoor pa en ma hun kroost exact kunnen volgen.

Suiperrooster

Op een warme avond hoort de vos, op weg naar Fiedeldij, de drie zonen van zijn aanklagers knorren en klagen dat er zo weinig aan eetbaars op te wroeten is. 'Ik kan jullie wel helpen', zegt Rein behoedzaam. 'Volg me, ik ben op weg naar een plek waar van alles te eten valt. Per slot van rekening zijn wij allemaal omnivoren.'

In het dorp aangekomen maant de vos de jongelingen zich koest te gedragen. Overdreven sluïpend gaat Rein naar de met volle maan verlichte ingang van het ommuurde kerkhof. Daar ligt een duivelsrooster: een wildrooster dat volgens bijgeloof de duivel met zijn bokkenpoten moet weerhouden de gewijde kerkhofgrond te betreden. Ernaast een oude eik. Weliswaar veegt pastoorsmeid Julocke de stoep rond de ingang wekelijks schoon, maar onder het rooster is de jaarlijks aanzwelende laag eikels inmiddels uitgedijld tot een hoogpolig tapijt.

'Bokkenpoten'

De jonge varkens beginnen, gedrieën naast elkaar, met vier poten nog stevig op de stoep, direct aan hun lievelingskostje. Eikels hebben hun voorkeur, daarvan zijn ze immers zo uit

de kluiten gewassen geworden. Hun spitse, kleine snuit hapt de eikeltjes lekkerbekkend weg. Als de branieschoppers met hun lijf wat verder moeten reiken, duwt Rein ze snel alle drie naar voren. Ze rollebollen op rug en buik, totdat ze met hun 'bokkenpoten' vastzitten in het ijzeren rooster.

Hun oorverdovende, angstige geschreeuw in de nacht alarmeert allereerst meneer pastoor en de pastoorsmeid. Vervolgens de bakker, die net was opgestaan om brood te gaan bakken, en het gezin van timmerman Lamfroït. Allen snellen ze met naar het kerkhof met het eerste wat ze kunnen grijpen. Julocke met haar bezem, de pastoor met een levensgroot kruisbeeld, de bakker met de lange schep, waarmee hij het brooddesem in de oven schuift, Lamfroït met een panlat en zijn kinderen met een dorsvlegel en een hooihark.

Herderlijk gezag

Vol genoeg nemen de dorpsbewoners de drie 'duiveltjes' te grazen. Totdat de pastoor het gruwel van de vergissing bemerkt. Met zijn herderlijke gezag maant hij zijn gelovigen hem te volgen naar de binnenzijde van het kerkhof. Vanaf die kant bevrijden de dorpelingen op zijn commando de varkens uit hun benarde positie.

De eerste overloper die vrijkomt rent in blinde woede naar het bruggetje en plonst in het water. Varkens kunnen goed zwemmen. De twee andere volgen klakkeloos. Met de stroom mee zwemmend maken ze zich snel uit de voeten, weg van de vermaledijde tweevoeters. Rein sluïpt met hen mee, aan de veilige kant van het water. Totdat hij het hoort ritselen in de struiken.

Genoegdoening

Oppassen geblazen! Daar duiken de ouders Suus en Scrovraat op. Zwijnen zijn nachtdieren met een uitstekend gehoor. Ze hebben het angstgeschreeuw van hun koters van ver herkend en snellen naar het coördinaat van hun GPS-systeem. Rein kan ze net niet ontwijken, maar aan zijn satanische blik van genoeg begrijpen beide ouders wie de hand had in de val waarin hun koters waren getrapt. Als de jongelui hun vader en moeder aan de kant horen, komen ze dof van ellende aan wal. Langzaam wordt de toedracht van hun avontuur bij horten en stoten duidelijk. Rein spoedt zich intussen voldaan huiswaarts.

TEKST: KEES DE KROON

ILLUSTRATIE: KEES DE VOS

Boom van het jaar verkiezing

PROUD
MEMBER | TREE
OF THE
YEAR

WAT HEBBEN BABY, KANDELAAR, KRUISPUNT,
GRAF EN KASTELEIN GEMEEN?

Kleurrijke bomenverhalen wachten op uw stem

De stemming voor de nieuwe, nationale Boom van het Jaar is in volle gang. Kleurrijke bomenverhalen strijden om de eer. Waar komen de baby's vandaan? Welke boom wordt door zijn dorpsgenoten een kroegbaas genoemd? En welke stokoude eik brengt al minstens vier eeuwen lang mensen samen? Tot 18 oktober kunt ook u uw stem uitbrengen op het verhaal dat u het meeste aanspreekt, via www.deboomvanhetjaar.nl.

SBNL Natuurfonds organiseert dit jaar voor de vierde keer de verkiezing van De Boom van het Jaar. Uit de 125 inzendingen van dit voorjaar koos de jury twaalf provinciaal genomineerden. Op de komende vier pagina's vindt u hun verhalen. De jury bestond dit jaar opnieuw uit schrijver Gerbrand

Bakker, designer Beatrix Kleuver, ANWB-teammanager Paul Makken, hoogleraar Frits Mohren en namens SBNL Natuurfonds rentmeester Maaïke Brasz. De winnaar wordt 20 oktober bekendgemaakt en dingt in 2022 mee naar de prestigieuze titel van European Tree of the Year.

TEKST: MARLIES KOLTHOF, FOTO'S: ROB VISSER PHOTOGRAPHY

FRIESLAND

De boom die baby's brengt

Volgens oude legendes kwam de ziel van een pasgeboren baby uit een holle boom. De ooievaar bracht die ziel bij het ongeboren kind. In Jubbega staat de laatst overgebleven 'Poppebeam' van Friesland (Poppeboom, poppe is Fries voor baby). Deze beuk is in 1861 geplant door Berend Oedszes Weidema, de eerste bewoner van het 'vervenershuisje' (huisje voor turfstekers) dat achter de Poppebeam staat en er inmiddels door wordt overschaduwd.

GRONINGEN

Een enorme overlever

De Piloersemaborg is de enige overgebleven boerderijborg in ons land. In de tuin ligt een omgewaaide zomereik. Maar de natuur heeft een weg gevonden om de boom in leven te houden. In de loop der tijd zijn nieuwe zijtakken ontstaan die inmiddels lijken op nieuwe stammen. Vanuit een van deze takken heeft zich tevens een nieuwe kroon gevormd. Een krachtige boodschap van Moeder Natuur.

DRENTHE

De Menora-boom

Op de plaats van het huidige Wilhelminapark in Meppel was ooit de lucht onwelriekend. Prominente Meppelers namen daarom het initiatief voor de aanleg van een verhoogd, luxe park. Het ontwerp van tuinarchitect Leonard Springer opende in 1919 voor publiek. In het park staat een opvallende kastanjeboom die doet denken aan de zevenarmige, Joodse kandelaar, de Menora. De boom overleefde vele stormen en staat symbool voor dit bijzondere park.

OVERIJSEL

De Kroezeboom

Kroezeboom betekent letterlijk kruisboom en gaf vroeger een grens of kruising aan. Deze eik is waarschijnlijk 400 tot 500 jaar oud en daarmee een van de oudste bomen van Nederland. In de tijd van de Reformatie hielden de katholieken stiekem missen bij deze boom. Het huidige veldkapelletje stamt uit 1909. Tegenwoordig wordt de Kroezeboom gebruikt door vredes-activisten en voor dorpsfeesten. Een boom voor samenkomsten door de eeuwen heen.

FLEVOLAND

De Koningsboom van Zeewolde

In 790 lag in de Zuiderzee het dorpje Seaewald, genoemd naar een bos in de zee en later overstroomd. Bij de huidige inpoldering kreeg Zeewolde een van de grootste aaneengesloten bossen op klei in Europa. Bij de aanleg lag oneigenlijk plantmateriaal op de plantwagen. Zo belandde een loofboom, door kinderen tot Koningsboom gedoopt, fier tussen de sparren. Een bekende verschijning in Zeewolde en lid van de 'big 8'.

GELDERLAND

Een koninklijke boom

In 1816 reisde Carel Anne Daniël van Nagell, eigenaar van kasteel Nederhemert, met Koning Willem II naar Rusland om diens bruid Anna Paulowna op te halen. Van Nagell bracht uit Rusland zaadjes mee van sequoiabomen. Naast het kasteel staat nog steeds een monumentaal exemplaar. In 1945 schoten geallieerden het kasteel in brand. De boom verloor aan één kant zijn takken door de intense vuurzee. Inmiddels is het kasteel gerestaureerd.

UTRECHT

Een boom met een familiegeschiedenis

Twee jongens uit Rhenen waren gezworen schoolkameraden. Rond 1892 krasten ze hun initialen in een beukenboom: CHvN (Cornelis Hubertus van Noort) en JvV (Jacob van Veenendaal). Van Noorts zoon trouwde met Van Veenendaals dochter. Samen kregen zij kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. De oude beuk bleef een centraal punt in het familieleven. De initialen bevinden zich inmiddels op ruim drie meter hoogte, de letters zijn nog steeds leesbaar.

NOORD-HOLLAND

Een boom met een oorlogsverhaal

Bij Buitenplaats Velserbeek werd in 1785 een geometrische tuin aangelegd in de Engelse stijl. Hiervan zijn alleen nog een paar lanen in stand. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was dit spergebied. In een van de bomen langs de oude beukenlaan hadden de Duitsers een trappetje gemaakt met ijzers om bij de observatiehut bovenin te komen. De inkepingen die het trappetje achterliet zijn, hoewel vervaagd, nog steeds zichtbaar.

ZUID-HOLLAND

Het Graf van de Onbekende dichter

Deze markante plataan aan de Westersingel in Rotterdam overleefde de Tweede Wereldoorlog. Hij stond pal op de brandgrens van het verwoestende Duitse bombardement op 14 mei 1940. De Zuid-Afrikaanse dichter Breyten Breytenbach doopte de boom in 1986 tot 'monument voor vrije gedachten'. In 2014 werd hij omgedoopt tot 'Graf van de Onbekende Dichter'. Rotterdammers kennen hem als de Breytenbachboom. Hij maakt deel uit van de kunstroute van Rotterdam.

ZEELAND

De kastelein van Oudelande

De kastanjeboom van Oudelande uit 1890 is als de baas van een stamkroeg. De boom heeft een ronde 'klapbanke', waarop mensen nieuwtjes uitwisselen ('klappen'). In 1953 braken de dijken door. Het dorp overstroomde, het plein met de kastanje en de kerk bleef droog. Mensen werden er met een roeiboot naartoe gebracht. Aan de leuning van de klapbanke werd gered vee vastgebonden. De kastanje is nog altijd het stralend middelpunt bij dorpsfeesten.

NOORD-BRABANT

De kloosterboom van de Eikendonk

Op een talud langs de A2 staat een zogeheten stoof van vijf lindebomen. Al minstens drie eeuwen lang met hun wortelstelsel vergroeid. Ze markeren de plaats van de verdwenen Eikendonk, het klooster Barbaradael en het Bossche Pad, waarover boerenfamilies hun koopwaar vervoerden naar de stad. Tijdens belegeringen van 's-Hertogenbosch werd het klooster gebruikt als uitvalbasis. Ondanks protesten verdwenen de Eikendonk en de kloosterresten uiteindelijk onder het asfalt.

LIMBURG

Een boom met een eigen Instagram-account

De statige lindeboom naast de oude pastorie in Maasniel is waarschijnlijk ongeveer 150 jaar geleden geplant door pastoor Ramakers, naar wie de straat van de pastorie is vernoemd. Oorspronkelijk had hij de vorm van een etagelinde, met drie etages. Inmiddels schrijft de boom geschiedenis: hij was de eerste boom met een eigen Instagram-account (@lindeboom_maasniel). Ongeveer 2000 wereldwijde volgers genieten dagelijks van een nieuwe foto.

Natuurinclusieve wijn uit eigen land

Wijngoed Wolf aan de Wolfsdreef in Sint-Michielsgestel verbouwt sinds 2017 druiven op twee bolle akkers (voor goede afwatering) en op snel opwarmende zanderige leembodem. Met veel zorg voor natuurlijk bodembeheer, keuze van het wijnassortiment en (seizoenmatig) arbeidsintensieve werkzaamheden. De passie voor wijnen verzacht het vele handwerk dat dergelijke wijnbouw vraagt.

Bodembeheer

Bas Klerx (41) stamt uit een gerenommeerd, bijna een eeuw oud wijnhandelshuis met eigen bottellijn in het Brabantse Waspik. Met zijn vrouw Laura de Hollander volgde hij in de Provence wijnmakersopleidingen. Zij werkten er vier jaar op verschillende wijngaarden, alvorens ze de stap naar zelfstandigheid in eigen land aandurfden. Tussen 2016 en 2019 werden 16.500 druivenstokken handmatig geplant. Dit voorjaar kwam er nog een hectare bij.

De totale lijst van stokken nu telt elf soorten, waaronder Pinot gris en noir, Cabernet cortis en noir, Sauvignac en Johanniter. Bas legt uit, dat de penwortel eerst de zwarte grond en de zandlaag daaronder moet doorboren om bij de leemlaag twee tot tweeënhalve meter diepte te geraken. Een wijnboer zoekt naar niet te rijke grondlagen en wil de grondstructuur zo weinig mogelijk verstoren. 'Vandaar ook dat we selectief onkruid wieden, handmatig en machinaal. Ik stel mijn kruidenmengsels zelf samen!'

Startperiode

In Nederland is wijnbouw sterk afhankelijk van het weer. Goede kwaliteitswijn wordt in belangrijke mate buiten op het veld 'ontwikkeld'. In 2019 kon de wijngaard voor het eerst oogsten. Ook 2020 was een goed jaar. Nu in 2021 is de zomer stukken minder. 'Gelukkig was het niet andersom', glimlacht Bas. Vanaf 2022 komt er een portie rode wijn bij.

Bas Klerx: 'We verkeren nu in het tweede

jaar van omvorming. Volgend jaar worden we gecertificeerd als biologisch wijngoed.' Met jaarlijks drie geoefende nieuwe werkers in parttime dienstverband en enkele vrijwilligers voor het eenvoudiger werk heeft Bas op zijn domein geen enkele moeite het gedroomde predicaat te werven.

Van rank tot drank

Van januari tot maart worden 20.000 wijnranken handmatig teruggesnoeid. Een echt vak, dat met kennis en oefening geleerd moet worden. Tussen eind maart tot eind juni worden de vruchttakken twee keer vastgebonden en tussendoor uitgedund. In juli wordt alles rondom de trossen ontbladerd, zodat de wind de trossen droogt en de kans op schimmelziektes verkleint. In augustus vindt de zogenoemde 'groene oogst' plaats. Ongeschikte druiven worden verwijderd, zodat de rest van de tros goed afrijpt. Moeilijk, omdat je feitelijk tot de helft van je potentiële oogst vernietigt.

Beslissing

Bas Klerx: 'In september bereiden we de oogst voor. Tot eind oktober valt dan de beslissing tot daadwerkelijk oogsten. De keuze wanneer je daarmee begint hangt af van: (1) pitjes zijn bruin, (2) het vruchtvlees moet loslaten en (3) niet te bitter proeven. Met een zogeheten refractometer bepalen we het zuur en suikergehalte. Die dient tussen 85 en 95 (in de maateenheid Oechsle) te liggen voor een wijn van 11 tot 13 procent alcohol.' Ook het weer op oogstdagen speelt een rol. Bij regen gaat de druif verwateren en zakt het suikergehalte.

Vergisting

In oktober gaan de persen aan om de oogst te vergisten. Allereerst de alcoholische vergisting, waarbij suiker wordt omgezet in alcohol. Vervolgens gaat de vloeistof voor de hele winter in roestvrij stalen tanks en eiken vaten. In die periode ontstaat de echte wijn. Periodiek wordt daarbij de vloeistof

geroerd om de gistcellen naar de bodem van de vaten te laten zakken.

Maart is de maand van het assemblageproces. De beschikbare drank in tanks en vaten worden al naar gelang de gewenste smaak op maat gemixt en teruggebracht tot de vijf soorten (zie foto). Ten slotte wordt alles gefilterd en afgevuld, met een vulmachine op een truck uit Duitsland.

Bezoekwaardig

De wijnmaker is trots op wat hij in vijf jaar op zijn wijngoed heeft gepresteerd: Een luxe drank, die geen schade doet aan de natuur. En al goed in de markt ligt. Tijdens het gesprek verlaten vijf klanten met in totaal vier dozen en twee flessen wijn de winkel. Rondom het huis staan zitjes met zicht op de wijngaarden, omzoomd door een kleurrijke tuin met allerlei soorten bloemen voor bijen en insecten. Er hangen vogelkasten. En zelfs in de wijngaarden zie je (eind augustus) dat bij het maaien van de kruiden de mooiste bloemen nog gespaard zijn. Aan de noord- en ooststranden van zijn wijngaard heeft Bas jonge linden en notenbomen geplant. Alles om de biodiversiteit bij dit Natura 2000-gebied te versterken.

Beleving

Bij Wijnboerderij Wolf zijn excursies en proeverijen te boeken. 'Wijn moet een belevenis zijn', zegt Bas. Naast hem zit een aardbeienboerderij en een aspergeboerderij. 'Zo dicht tegen Gestel aan hebben we ons dorp iets bijzonders te bieden. Het zijn mooie voorbeelden van lokale producten, die goed passen in het actieve Brabantse buitenleven.' Of zoals een van de bezoekende klanten het verwoordt: 'Ik vind het leuk wijn van een wijngaard uit eigen dorp te kunnen aanschaffen. Ik beveel het iedereen aan.'

Meer informatie: www.wijngoedwolf.nl

TEKST: KEES DE KROON

Samen bouwen **MET DE NATUUR VOOROP!**

MET VAN VLIET DUURZAAMHOUT

*Meer
inspiratie?*

Ga naar onze site of scan
de qr-code en word gratis
abonnee van ons online
inspiratie magazine.

VAN VLIET
DUURZAAMHOUT.NL

NUMMER ÉÉN IN DUURZAAM EUROPEES HOUT®

+31 (0)343 454 400 info@duurzaamhout.nl www.duurzaamhout.nl

f in @

